

Literature and the Law in South Africa, 1910–2010:
The Long Walk to Artistic Freedom.

Ted Laros.

Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2018.
231 pp.

ISBN 978-1-6839-3015-0.

Aanvanklik wil mens hierdie boek lees as een wat binne die Reg en Letterkunde-beweging val. Ten spyte van die titel, val hierdie publikasie egter nie binne wat tipies as Reg en Letterkunde beskou word nie. Die boek lewer eerder 'n bydrae op die gebied van mediareg en vryheid van uitdrukking. Ten opsigte van laasgenoemde is die bydrae verfrissend, aangesien die meeste vryheid van uitdrukking hofsake en studies op kwessies rondom laster en haatspraak toegespits is.

Die Reg en Letterkunde-beweging onderskei gewoonlik tussen twee verhoudings tussen die reg en letterkunde, naamlik reg *in* letterkunde en reg *as* letterkunde. Reg *in* letterkunde ontwikkel uit die sogenaamde 'Great Books'-benadering. Hiervolgens bestudeer studente regs kwessies en regsonderwerpe in 'n lys van klassieke Westerse letterkunde: Kafka, Melville, Dickens, ensomeer. Hierdie boeke help dan om standaardregstemas soos wraak en skuld te verstaan. Reg *as* letterkunde, daarteenoor, beskou die reg primêr as taal, as ontologies dieselfde as letterkunde, soos Maria Aristedomou sê. Beide is immers woorde op papier. Die reg is volgens hierdie beskouing daarom ewe interpreteerbaar en onbepaalbaar as letterkunde. Ted Laros, met sy verkenning van verskeie sensuursake, ondersoek 'n derde verhouding, naamlik die reg teenoor letterkunde, oftewel reg *v* letterkunde in die adversatiewe verhouding wat 'n hofsak daarstel. Dit ondersoek dus die letterkunde in die reg, soos Laros dit stel (200).

Hierdie verhouding tussen die reg en letterkunde belig Laros se sentrale vraag, naamlik of 'n selfstandige literêre veld in Suid-Afrika ontwikkel het. Hier betrek hy hoofsaaklik die werk van Bourdieu om die konsep van 'n veld (*field*) te omskryf. Met verwysing na die klassifikasie van Dorleijn, Grüttemeier en Korthals Altes, toon hy aan hoe die letterkunde interne, eksterne en estetiese selfstandigheid verkry deur hierdie regsgeginge. Die vertrekpunt van die boek is dat literêre konsepsuele selfstandigheid (slegs) 'n relatiewe selfstandigheid daarstel (11). Dit blyk duidelik uit die feit dat artikel 16(2) sowel as artikel 36 van die Suid-Afrikaanse Grondwet van 1996, beperkings plaas op vryheid van uitdrukking (182). Laros is steeds optimisties oor die moontlikheid van 'n selfstandige veld en die wyse waarop die boek gestruktureer is,

sowel as die titels van die hoofstukke, vertel 'n verhaal van vooruitgang: “Despite Rollback Efforts”, “Legal Groundwork”, “Hesitant Legal Recognition, 1955–1975”, “Despite Rollback Efforts, Ongoing Recognition, 1975–1980”, “Decisive Legal Recognition, 1980–2010”. Die boek kom tot die gevolgtrekking dat daar in Suid-Afrika wel 'n selfstandige literêre veld in die Afrikaanse en Engelse letterkunde ontstaan het en dat hierdie veld hoofsaaklik in die 1960s en 1970s tot stand gekom het. Laros kwalifiseer hierdie gevolgtrekking egter en sê dat daar verdere navorsing nodig is ten einde dit oontseeglik te bewys (199).

In die ontwikkeling van die argument, gaan Laros regsvergeelykend te werk en vergelyk Suid-Afrika met Duitsland, Nederland, Frankryk en België op grond van die feit dat hierdie lande se politieke-, letterkunde- en regstelsels gebaseer is op ideologieë wat breedweg uit die Verligting spruit (16). Die teks verduidelik egter nie hoe hierdie verligtingskonsepte, waaruit die reg op vryheid van uitdrukking spruit, skakel met die pluralistiese bestel, insluitende die gewoontereg en die inheemse reg, wat die 1996 Grondwet daarstel nie.

Laros gaan noukeurig met die toepaslike wetgewing en verskuiwings in reguleringstrukture om en verbind dit met die politieke en regime veranderinge wat hierdie verskuiwings teweeg gebring het. Wat duidelik uit die boek blyk, sonder dat dit eksplisiet genoem word, is dat die selfstandige literêre veld wat ontstaan het, te wyte is aan die spesifieke hofsake wat dit wel tot in die howe gemaak het en gerapporteer is. Laros beweer dat hy alle hofsake (siviël en strafregtelik) aangaande letterkunde, wat tussen 1910 en 2010 plaasgevind het, sistematies analiseer (4). Hy fokus egter in die besonder op die sake van Can Themba, Wilbur Smith, Etienne Leroux en André Brink. Themba se saak was die enigste strafregtelike saak. Die ouditeurgeneraal het dit in 1964 in die landdroshof aanhangig gemaak. Laros vra wel waarom hulle strafregtelike stappe geneem het en nie net 'n saak voor die Publikasiesbeheerraad gebring het nie. Die ander drie skrywers kon almal met behulp van hulle uitgewers die bevinding van die onderskeie administratiewe liggame in die hof aanveg. Smith se Britse uitgewers appèlleer teen die Publikasiesbeheerraad se bevinding oor sy boek *Lion* en dit word in die Kaapse hooggeregshof in 1964 aangehoor. Daarna word 'n latere werk van hom, *When the Lion Feeds*, weer in die Appèlhof in Bloemfontein aangehoor. André Brink se *Kennis van die aand* is deur die Publikasiesbeheerraad as onwenslik verklaar, waarna Buren, die uitgewers wat bereid was om die boek uit te gee, hierteen appèlleer na die Kaapse hooggeregshof. Leroux se *Magersfontein, o Magersfontein* is na die nuwe

Publikasiewet van 1974 verban. Human & Rosseau het na die Transvaal Provinsiale afdeling (Pretoriase Hooggeregshof) appèl aangeteken.

Buiten vir die rol wat mag, ras, geslag en sosiale stand speel in die bevegting van 'n hofsake, is daar natuurlik ook 'n hele politiek rondom die prosesse wat bepaal welke hofsake gerapporteer word of nie. In hierdie opsig is dit behulpsaam om die reg as 'n vorm van letterkunde te beskou. Verder skep nie alles wat in elke gerapporteerde hofsake genoem word, 'n presedent nie. Die terloopse opmerking (*obiter dictum*) uit die *Rex v Webb* saak van 1934 op bladsye 38–9 is 'n goeie voorbeeld hiervan. Die uitgewers en skrywers wat Laros uitlig was almal in 'n posisie om die sake op appèl te neem. Vergelyk hiermee die posisie van Miriam Tlali, die eerste swart vrou om 'n roman in Suid-Afrika te publiseer, wie se *Muriel at Metropolitan* in 1979 verban is. Die rol wat hierdie magsverhoudinge gespeel het in die skep van 'n selfstandige literêre veld word nie eksplisiet aangeraak nie.

As eerstejaarregstudent moes ek 'n opdrag oor die Wet op Films en Publikasies as deel van 'n Regsvaardighede kursus voltooi. Die doel van hierdie opdrag was om enersyds vir studente blootstelling aan die kompleksiteit van wetsuitleg te bied terwyl dit hulle ook attent moes maak op die dilemma van die spanning tussen die reg en moraliteit. Laros se boek vermag iets soortgelyks. Selfs al is die reg as letterkunde nie die fokus van Laros se boek nie, is daar wel 'n hele paar waardevolle aspekte wat hierdie verhouding toelig. Vir die regsgeleerde is die volledige bespreking van die hofsake veral waardevol vir die wyse waarop dit kompleksiteite in interpretasie uitwys. Die rol wat die kontekstuele benadering speel en die ontwikkeling van konsepte soos die redelike, gemiddelde man teenoor die waarskynlike leser is belangrik in hierdie opsig. Wat baie mooi na vore kom, is die rol wat verskillende persoonlikhede gespeel het in die uitkomstes van die sake en die gevolglike totstandkoming van 'n selfstandige veld. Voorbeelde hiervan is sy bespreking van die afsonderlike regters se standpunte in die Brink-saak waar daar 'n volbank regters voorgesit het en ook die groot verskil wat dit gemaak het toe die (meer liberale) Van Rooyen in 1980 as die voorsitter van die Publikasiesappèlraad by die (konserwatiewe) Snyman oorgeneem het. Die uiteenlopende hofsake van die pre-uniewording tydperk is veral interessant omdat mens dit nie gereedelik in ander bronne vind nie. Dit herinner terselfdertyd ook aan Martin Chanock se *Fear, Favour Prejudice: The Making of a South African Legal Culture 1902–1936* (2001).

Die boek is op die outeur se doktorsale proefskrif, in 2013 aan die Carl von Ossietzky Universiteit in Oldenburg verwerf, gebaseer en sluit 'n volledige bibliografie en indeks in. Die volop gebruik van Latynse terme laat mens tog wonder wie die eintlike teikengehoor van die boek is. As deel van die Farleigh Dickinson University Press se reeks *Law, Culture and the Humanities* sal 'n wye gehoor waarde kan put uit Laros se boek. Op die omslag van die boek pryk 'n foto van die Kaapstad Hooggeregshof en, anders as in die Kafka-kortverhaal, staan die deur van die reg wel oop. Laros nooi mens in die regswêreld van sensuur en sedisie in Suid Afrika in en sluit 'n rykdom van fyn besonderhede in die ver naamste hofsake in die veld van reg v letterkunde oop.

Isolde de Villiers

DeVilliersI@ufs.ac.za

Vrystaat-sentrum vir Menseregte

Bloemfontein

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9384-6958>

DOI: <https://doi.org/10.17159/2309-9070/tvl.v.57i1.7855>